

ВІДГУК

**офіційного опонента про дисертацію Білоус Олени Юріївни на тему
«Конвенції Міжнародної організації праці як джерела трудового права
України», подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних
наук за спеціальністю 12.00.05 – трудове право;
право соціального забезпечення**

Одним із основних напрямків реформування національного трудового законодавства є приведення його у відповідність до міжнародних трудових стандартів, у тому числі ратифікованих Україною конвенцій МОП. У національній юридичній практиці посилюється роль міжнародних трудових норм, закріплених у конвенціях МОП, їх вплив на розвиток трудового законодавства України.

Конвенції та рекомендації МОП мають особливе значення в умовах кодифікації вітчизняного трудового законодавства. Актуальною проблемою науки трудового права є дослідження правової природи конвенцій МОП та їх місця у системі джерел трудового права України, особливостей застосування в національній юридичній практиці.

Тема представленої на захист дисертації ще не була предметом спеціального комплексного дослідження у вітчизняній науці трудового права, що обумовлює її актуальність, теоретичне та практичне значення.

Теоретичні та практичні питання теми дисертації досліджувалися у межах виконання плану науково-дослідної роботи кафедри трудового права та права соціального забезпечення «Теоретичні та практичні проблеми реалізації прав людини у сфері праці та соціального забезпечення» на 2011-2016 роки як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку української державності та права» на 2011-2016 роки (державний реєстраційний номер 0110U000671).

Об'єкт і предмет дисертаційного дослідження визначені відповідно до вимог МОН України. Метою дисертаційної роботи є з'ясування правової природи та юридичної сили конвенцій Міжнародної організації праці, їхнього впливу на розвиток трудового права України, а також внесення конкретних пропозицій про удосконалення актів чинного трудового законодавства, проекту Трудового кодексу України з метою приведення їх у відповідність із ратифікованими конвенціями МОП.

Методологічна основа дисертаційного дослідження не викликає сумнівів. Дисертанткою використано низку загальнонаукових і спеціальних методів пізнання, вибір яких зумовлювався особливостями об'єкту, предмета, мети і завдань дослідження. У дисертації використані діалектичний, історико-правовий, формально-логічний, системно-структурний, порівняльно-правовий та інші методи.

Емпіричною базою дослідження є матеріали судової практики, акти соціального діалогу у сфері праці за 2012-2016 роки.

У роботі сформульовано низку положень, які відзначаються науковою новизною і заслуговують на підтримку. Зокрема, автором визначені поняття міжнародно-правового регулювання трудових відносин та його особливості у сучасний період (підрозділ 1.1). Міжнародно-правове регулювання трудових відносин визначено як систему закріплених у міжнародних актах і угодах стандартів правового регулювання відносин у сфері застосування найманої праці, забезпечення індивідуальних і колективних трудових прав та інтересів працівників (с.16).

Автором проаналізовано основні цілі та завдання МОП на початку ХХІ століття та їх взаємозв'язок з концепцією гідної праці (підрозділ 1.2). Основні цілі діяльності МОП були сформульовані у преамбулі до Статуту МОП, а згодом конкретизовані з урахуванням нових тенденцій у регулюванні трудових відносин у деклараціях МОП. У роботі досліджуються зміст і значення трьох декларацій МОП: Декларації про цілі та завдання Міжнародної організації від 10 травня 1944 року (Філадельфійської

декларації), Декларації МОП основних принципів і прав у сфері праці від 18 червня 1998 р. (Женевської декларації), Декларації МОП про соціальну справедливість у цілях справедливої глобалізації від 10 червня 2008 року.

У дисертації підкреслено значення останньої Декларації в аспекті інституалізації Програми гідної праці. Охарактеризовано програми гідної праці для України, в тому числі зміст Програми гідної праці для України на 2016-2019 роки (с.с. 41-42).

У роботі досліджуються особливості нормотворчої діяльності МОП в умовах глобалізації світової економіки (підрозділ 1.3).

Окрему увагу автор приділяє дослідженню правової природи конвенцій МОП (підрозділ 2.1).

Заслуговує на підтримку висновок дисертантки про те, що юридично обов'язковими є лише не тільки конвенції МОП, ратифіковані Україною. Поширеною є точка зору, що відносно інших конвенцій і рекомендацій держава не несе ніяких юридичних обов'язків. Проте норми Статуту МОП і Декларації основоположних принципів і прав у сфері праці 1998 року дають підстави для іншого висновку. Декларацією 1998 року проголошується, що всі країни-члени мають зобов'язання, що випливають вже з самого факту їхнього членства в Організації, дотримуватися, сприяти застосуванню та добросовісно втілювати у життя відповідно до Статуту принципи, що стосуються основоположних прав незалежно від того, чи були ратифіковані відповідні конвенції (с.46).

Підкреслюючи роль МОП у міжнародно-правовому регулюванні трудових відносин, автор відзначає, що у сучасний період МОП залишається світовим центром трудового і соціального законодавства та соціального діалогу, зберігає лідерські позиції у розробці та прийнятті міжнародних трудових норм (с.58) В основі нормотворчого механізму МОП зберігається принцип трипартизму як основоположний у її структурі та діяльності.

Автор доходить висновку, що у цей час діяльність МОП спрямована, передусім, на: встановлення через конвенції обов'язкових мінімальних

стандартів у сфері найманої праці, яким повинні відповідати законодавство і практика держав-членів МОП; налагодження соціального діалогу між урядами і представницькими організаціями працівників і роботодавців всередині держави; впровадження практики трипартизму; сприяння програмам гідної праці з урахуванням глобалізації економіки (с.58).

Характеризуючи юридичні властивості конвенцій МОП, дисертантка відзначає, що конвенції МОП займають особливе місце у нормотворчому механізмі Організації (с.64). Використовуючи всі засоби, що є в її розпорядженні, для забезпечення прав найманих працівників, МОП наполягає на виконанні конвенцій як документів, які сприяють соціальній справедливості в цілях справедливої глобалізації, як зазначається в Декларації МОП від 10 червня 2008 року. Більше того, МОП добивається, щоб не тільки держави-члени, але й транснаціональні корпорації, які мають підприємства в різних країнах, дотримувалися конвенцій МОП.

Автор звертає увагу на універсальний характер конвенцій МОП, оскільки вони призначені для захисту окремих категорій працівників, які працюють у промисловості, на транспорті, в шахтах, у торгівлі, сільському господарстві тощо (с.64). Ці та інші особливості конвенцій МОП суттєво відрізняють їх від актів інших міжнародних і регіональних організацій.

Аналізуючи співвідношення конвенцій МОП з актами трудового законодавства України, автор слушно пропонує закріпити у ст. 4 КЗпП України посилання на міжнародні договори як складову законодавства про працю. Слід погодитися з пропозиціями автора щодо змісту ст. 14 «Міжнародні договори» проекту ТК України та її розміщення у законопроекті одразу після ст. 11 «Акти трудового законодавства» (з відповідною зміною нумерації) (с.с. 95-95).

Заслуговує на увагу дослідження автором ролі фундаментальних конвенцій МОП у механізмі міжнародно-правового регулювання трудових відносин та здійснено комплексний аналіз змісту і значення зазначених конвенцій, їхнього впливу на розвиток національного трудового

законодавства, забезпечення індивідуальних і колективних трудових прав та інтересів працівників (розділ 3). У роботі висловлено конкретні пропозиції щодо удосконалення актів чинного трудового законодавства, проекту ТК України з метою імплементації положень 8 фундаментальних конвенцій МОП.

Так, автор правильно звертає увагу на відсутність у проекті ТК України спеціальних норм про статус профспілок, їх об'єднань і організацій роботодавців, їх об'єднань, що свідчить про невідповідність законопроекту в частині реалізації принципу свободи об'єднання, проголошеного в актах МОП (с.120). У проекті ТК України №1658 взагалі відсутні норми про колективні переговори з укладення колективних договорів, угод. У Книзі шостій «Колективні трудові відносини» міститься глава 2 «Колективні переговори та укладення колективних договорів та угод, розв'язання колективних трудових спорів», яка складається тільки з двох статей: статті 342 «Колективні переговори та укладення колективного договору та угоди» та статті 343 «Колективний трудовий спір» (с.с.123-124). У КЗпП України відсутні спеціальні норми про заборону примусової праці та недопущення дискримінації у сфері праці. Ці та інші прогалини актів чинного трудового законодавства, проекту ТК України свідчать про необхідність їх удосконалення з метою приведення у відповідність із стандартами МОП.

У дисертації викладені й інші положення, які мають наукову новизну, є достатньо обґрунтованими і заслуговують на увагу.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані в дисертації висновки та пропозиції можуть бути використані у:

науково-дослідній діяльності – для подальшої розробки теоретичних та практичних проблем міжнародно-правового регулювання трудових відносин;

правотворчій діяльності – для розробки законопроектів про внесення змін та доповнень до актів чинного трудового законодавства, проекту ТК

України з метою приведення їх у відповідність із конвенціями МОП, ратифікованими Україною;

правозастосовній діяльності – для вдосконалення практики застосування конвенцій МОП органами судової влади, органами нагляду і контролю за додержанням законодавства про працю, сторонами соціального діалогу, органами соціального діалогу, органами з вирішення трудових спорів (конфліктів);

навчальному процесі – при викладанні нормативного курсу «Трудове право України», спеціальних курсів «Порівняльне трудове право», «Соціальний діалог у сфері праці», «Трудові спори», підготовці підручників, навчальних посібників, курсів лекцій, практикумів із зазначених дисциплін.

Результати наукового пошуку належним чином апробовані на 8 наукових і науково-практичних конференціях.

Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, які містять десять підрозділів. Загальний обсяг дисертації складає 195 сторінок, з яких основний зміст – 175 сторінок, що дозволило повною мірою висвітлити основні результати дисертаційного дослідження, досягнути поставленої мети та вирішити його завдання.

Дисертантка провела велику роботу по вивченню наукової літератури з теорії права, міжнародного публічного права, міжнародного трудового права, вітчизняного трудового права, а також актів Міжнародної організації праці, актів національного законодавства, проекту Трудового кодексу України. При цьому переважна частина висловлених автором положень, рекомендацій і пропозицій заслуговує на увагу і може бути використана у правотворчій діяльності, в тому числі при удосконаленні проекту Трудового кодексу України.

Виклад матеріалу є логічним і системним, зміст роботи відповідає темі та плану дисертації, сформульовані завдання дослідження, їх постановка та послідовність дозволяють розкрити основний зміст теми.

Висновки по дисертації випливають зі змісту роботи, носять

самостійний характер, є науково обґрунтованими, містять авторські формулювання понять та пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства, проекту Трудового кодексу України з метою приведення їх у відповідність із ратифікованими конвенціями МОП.

Дисертація виконана на високому науковому і професійному рівні, тема досліджена досить повно.

Позитивно оцінюючи в цілому рівень виконаного дисертаційного дослідження, необхідно звернути увагу на деякі питання, які недостатньо обґрунтовані і потребують додаткового пояснення на захисті.

1. Положення, що містяться в конвенціях та рекомендаціях МОП, прийнято називати «міжнародними трудовими нормами» або «міжнародними трудовими стандартами». Як впливає зі змісту дисертації, автор розглядає ці терміни як тотожні.

Проте з точки зору теорії міжнародного права, застосування терміну «міжнародні трудові норми» в цьому значенні не є вірним, так як йдеться про об'єднання положень актів, які мають різну правову природу: конвенцій, які є міжнародними договорами, укладеними в рамках МОП, і рекомендацій, які представляють собою рішення Міжнародної конференції праці які не носять обов'язкового характеру. Отже, норми, які містяться в конвенціях МОП – це норми міжнародного права, в той час як рекомендації не містять таких норм.

2. У підрозділі 2.3 «Вплив конвенцій МОП на розвиток національного трудового законодавства» автор наводить точки зору різних учених щодо поняття міжнародних трудових стандартів (с.с. 98-99), але при цьому не формулює власного визначення цього терміну.

3. Виявляючи прогалини в актах чинного трудового законодавства, проекту ТК України щодо закріплення основоположних принципів і прав у сфері праці, автор в окремих випадках не формулює конкретні пропозиції щодо їх усунення. Так, на с. 125 зазначається, що з метою приведення глави 2 «Колективні переговори та укладення колективних договорів та угод,

розв'язання колективних трудових спорів» Книги шостої проекту ТК України у відповідність із міжнародними трудовими стандартами необхідно в окремих статтях закріпити: поняття колективних переговорів з укладення колективних договорів, угод; сторони та принципи ведення колективних переговорів; питання підготовки до ведення колективних переговорів; порядок їх ведення; гарантії та компенсації учасникам колективних переговорів. Аналогічними нормами слід доповнити главу 2 КЗпП України, Закон України «Про колективні договори і угоди». Проте зміст відповідних статей у дисертації не пропонується.

4. При аналізі застосування конвенцій і рекомендацій МОП у судовій практиці автору слід було не просто зафіксувати посилання на ту чи іншу конвенцію чи рекомендацію, а здійснити аналіз доцільності посилання на їхні норми, правильності зазначення про ці акти в резолютивній частині судового рішення.

Висловлені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку і не спростовують основного висновку про належний рівень проведеного дисертаційного дослідження, не зменшують його значну наукову цінність, носять уточнюючий характер і характер побажань.

Дисертація Білоус Олени Юріївни «Конвенції Міжнародної організації праці як джерела трудового права України» є самостійним і завершеним науковим дослідженням, в якому отримані нові науково обгрунтовані результати, які в сукупності вирішують завдання з дослідження правової природи та юридичної сили конвенцій Міжнародної організації праці, формулювання пропозицій щодо удосконалення актів чинного трудового законодавства, проекту Трудового кодексу України з метою приведення їх у відповідність із ратифікованими конвенціями МОП, що має суттєве значення для науки трудового права та правозастосовчої практики.

Опубліковані автором 13 наукових праць, в тому числі 4 наукові статті у фахових виданнях, перелік яких затверджено МОП України, і 1 наукова

стаття у зарубіжному періодичному виданні, та автореферат відображають основний зміст дисертації.

Дисертація підготовлена за спеціальністю 12.00.05 – трудове право; право соціального забезпечення та повністю відповідає зазначеній спеціальності.

Виходячи з викладеного, дисертація на тему «Конвенції Міжнародної організації праці як джерела трудового права України» відповідає вимогам п. п. 9, 11 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567, а її автор Білоус Олена Юріївна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.05 – трудове право; право соціального забезпечення.

Доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін
економіко-правового факультету
Одеського національного університету
ім. І. І. Мечникова,
кандидат юридичних наук,
доцент

О.М. Потопахіна

Підпис засвідчую.
Проректор В.М. Марський

